

1 MEI 1939.

AFLEVERING I.

NADruk VERBODEN.

Opgericht door E. HEIMANS, J. JASPERS Jr. en JAC. P. THIJSSE.

REDACTIE :

Dr J. HEIMANS, AMSTERDAM.

Dr JAC. P. THIJSSE, BLOEMENDAAL.

ADRES DER REDACTIE :

Dr J. HEIMANS, MICHEL ANGELO-
STRAAT 41, AMSTERDAM-ZUID.

UITGAVE VAN :

W. VERSLUYS TE AMSTERDAM.

ADMINISTRATIE :

2e OOSTERPARKSTRAAT 223, AMSTERDAM.

POSTCHEQUE EN GIRO 15205.

GEM. GIROKANTOOR AMSTERDAM V. 6482.

BANKIERS: INCASSOBANK

(Bijk. Linnaeusstraat).

PRIJS PER JAAR 1 6.50 BIJ VOORUITBETALING

WOLFHEZE.

De Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland vraagt aan haar goeden vriend, het Nederlandsche volk, zestigduizend gulden voor den aankoop van het landgoed Hoog Wolfheze. In mijn jonge jaren was Wolfheze bij de menschen in Holland misschien nog wel meer beroemd dan Rozendaal. De duizendjarige den en de Wodanseiken wekten belangstelling van hooger allooi, dan de bedriegertjes en de schelpengrot. Dat was vóór 1880 in wat men wel eens genoemd heeft de nadagen van de romantiek. Vooral die Wodanseiken deden het hem — en doen het trouwens nog.

Die duizendjarige den is wel wat overschat. Als hij driehonderd jaar oud is zal het mooi zijn. En de Wodanseiken — nou — Maarten van Rossum zou ze gezaaid kunnen hebben. Ze reiken heusch niet terug tot vóór de invoering van het Christendom. Maar wie den naam verzoon, heeft toch wel aardig gemikt, want deze hoge zuidrand van de Veluwe zit vol herinneringen aan de grijze oudheid en het is lang niet onmogelijk, dat hier in de buurt offerplaatsen of gerechtsboomen hebben gestaan.

Of de beek er toen ook was? Dat weten we niet heelemaal precies zeker en daar gaat het nu vooral om. Natuurmonumenten heeft voor dien duizendjarigen den een beleefd glimlachje en voor de Wodanseiken veel achting, maar de beek gaat boven alles, die vooral doet ons de gretige vingers uitsteken naar die zestigduizend guldens.

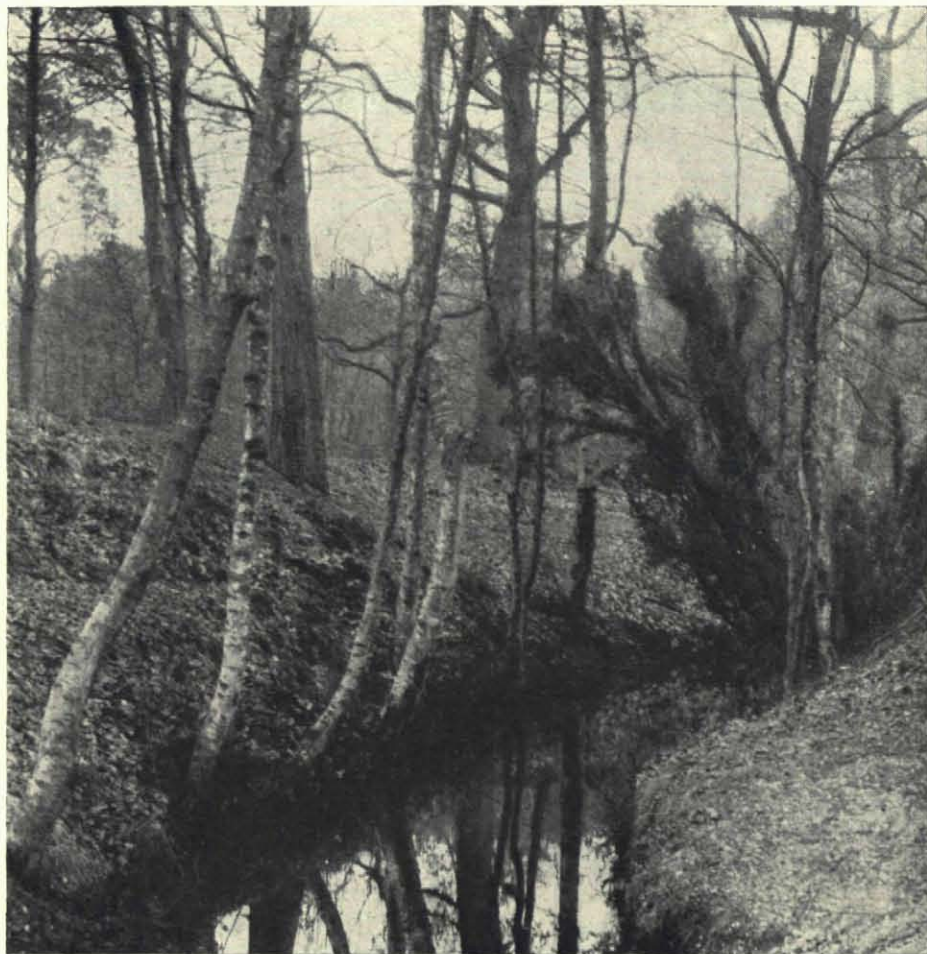

Foto Jan P. Strijbos.

Fig. 1. *De Beek in het landgoed Wolfheze.*

Gelukkig weten wij van de Veluwsche beken tegenwoordig veel meer dan vroeger, dank vooral de prachtige studie van J. D. Moerman: „Veluwsche beken en daling van het grondwaterpeil” in het Tijdschrift van het Aardrijkskundig Genootschap van Juli en October 1934. Ook het Rapport van de Staatscommissie tot Onderzoek naar de gevolgen van eventuele wateronttrekking aan de Veluwe ten behoeve van de Drinkwatervoorziening van Amsterdam, uitgebracht in 1933, bevat belangrijke

gegevens. Onze Heelsumsche beek doet in die studies behoorlijk van zich spreken.

Maar het behoort, dat wij eerst nog even onzen ouden Staring opslaan. In zijn Bodem van Nederland (1860) wijst hij er op, dat in de Zuidelijke Veluwe de heuvel-

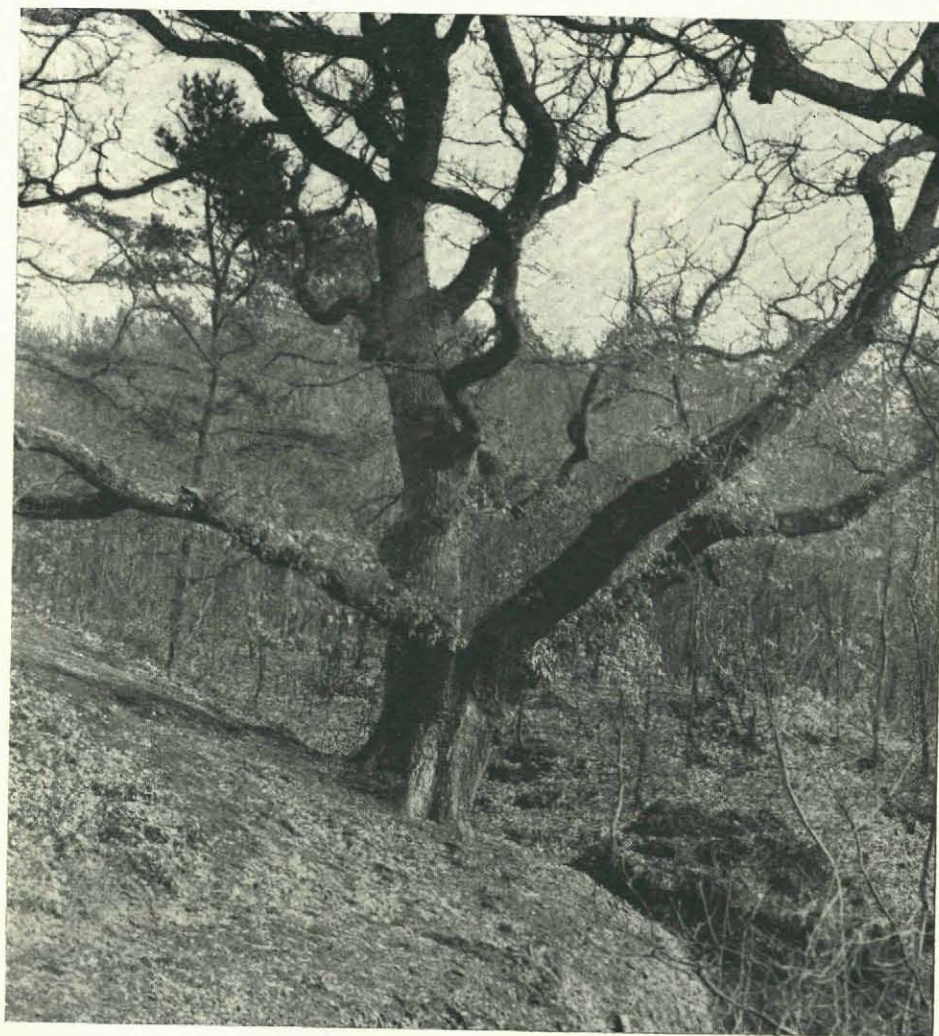

Fig. 2. Wodan-eik.

Foto Jan P. Strijbos.

ruggen en dus ook de dalen min of meer duidelijk een beloop N.O.-Z.W. hebben. En heel duidelijk blijkt dat in de gleuven Eerbeek-Heelsum waarin enerzijds de Eerbeeksche beek (bovenloop bij Coldenhove) anderzijds de Heelsumsche beek loopt. Op een goede hoogtekaart is dit duidelijk te zien en ook dat de „waterscheiding” ligt bij Terlet, thans ook een bezitting van Natuurmonumenten.

Van Baren vermoedde, dat de Heelsumsche beek het restant is van een vroeger water, dat bij Terlet ontsprong en van daar uit de vallei in Zuid-Westelijke richting

heeft uitgeschuurd. Moerman weerlegt dit, maar geeft wel aan, dat van de Wolfsdel bij Terlet af tot Heelsum toe, al of niet samenhangend, waterlopen en waterkolken zijn opengelegd.

En hiermee zijn we beland bij het feit, dat de bovenloop van de meeste beken langs den Zuidrand en den Oostrand van de Veluwe kunstwerken zijn, de beroemde sprengen, uitgegraven, om aan de beken grooter vermogen te verschaffen voor het drijven van molens of het scheppen van mooie waterpartijen, verdedigingsgrachten e.d. Daar is op de Veluwe heel wat gedolven en het exploreeren en exploiteeren van sprengen was en is een belangrijk bedrijf.

Over verreweg het grootste deel van de Veluwe geschiedt de waterafvoer ondergronds. Het rapport over de wateronttrekking geeft daarvoor een heel aardige „stroomkaart” en daaruit blijkt, dat het uitstralingspunt voor die ondergrondsche waterbeweging ligt in het gebied van de Woeste Hoeve en Terlet. Zuidoost van Terlet, bij den Berenberg, „ontsprong” voorheen de Imbosch-beek, die

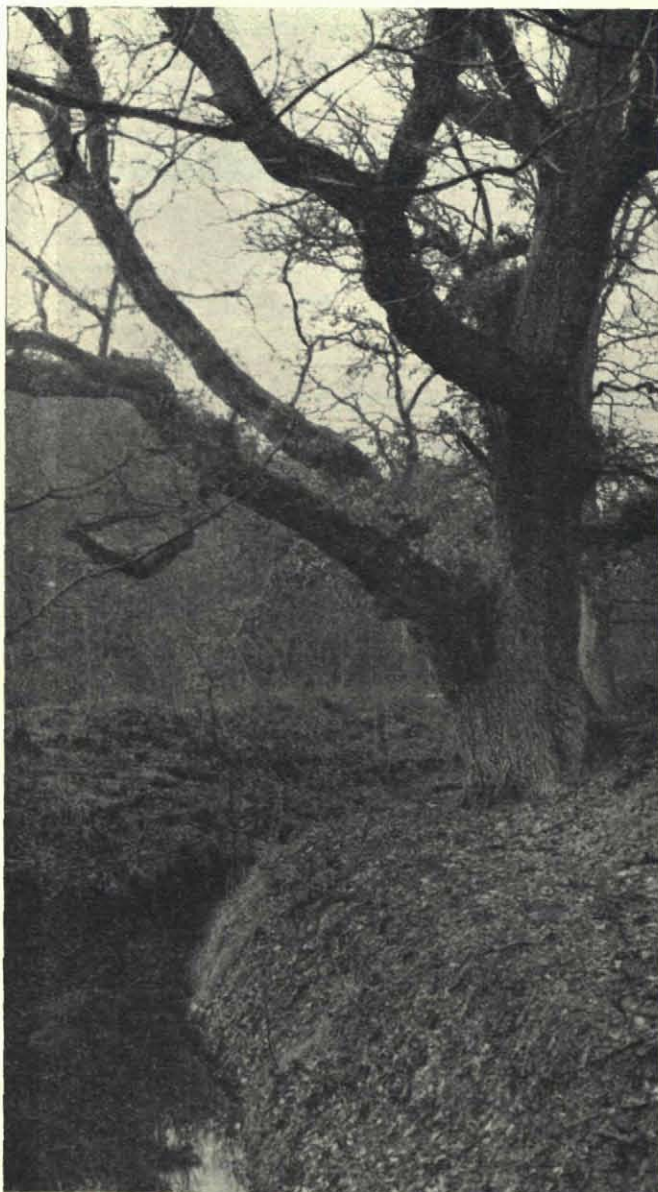

Foto Jan P. Stribos.

Fig. 3. De Beek bij de Wodan-eiken.

min of meer meeliep met den Ouden Eerbeeksch en dan ook de beek van Coldenhove voedde. Met een beetje moeite en kosten zou Natuurmonumenten die

beek weer open kunnen leggen, misschien zelfs in werkverschaffing. Bedenk maar eens wat „voor” en „tegen”.

In ieder geval hebben die sprengenlandschappen hun bestaansrecht verworven en op menige plaats geven ze groote aantrekkelijkheid aan de streek. Bij Apeldoorn zijn veel van die sprengen. Die van het Park van het Loo zijn heel mooi en verderop Noordwaarts vindt men er nog vele, die zeer gewaardeerd worden en dan ook in de termen vallen voor „natuurbescherming” of wilt ge liever: „landschapsbescherming”. Mij goed. Sommige van die sprengenterreinen hebben een heel fraaie en gevarieerde vegetatie en wel meestal de echte wilde plantengroei van droog en vochtig boschterrein met weelderigen groei van varens, rozen, bramen, sporkenhout, jeneverbes, anemoontjes, sterremuur etc. etc. al naar den aard en ligging, heel onderhoudend en wel de moeite waard, eens te analyseeren.

Wanneer de aankoop van Wolfheze slaagt, dan krijgt de Vereeniging een mooi sprengengebied en de bovenloop van een Veluwsche beek. Dat is dan onze tweede, want we hebben er reeds een n.l. de beek van Beekhuizen. Die heeft ook al een heele geschiedenis achter den rug en naar ik hoop, ook goede dagen in het vooruitzicht. Daar huizen nu reeds de Groote Gele Kwikstaart en de IJsvogel en aardige forelletjes komen van beneden omhoog zwemmen tot aan den ouden molenvijver toe. Jammer genoeg heeft die beek hoogerop geen keienbodem.

Maar de Heelsumsche beek heeft dien wel en ook nog zandige oevers en slibbige bochten en daardoor goede kans op de bijzondere vischjes van de Veluwsche beken: de beekprik, de rivierdonderpad, de kleine weeraal, de modderkruiper en bovendien merkwaardige insecten uit de groepen der schietmotten en der tweevleugeligen, de kriebelmugjes niet te vergeten. Boven de Kabeljauw is de beek niet bebouwd, alleen ligt in 't sprengengebied het hotel Wolfhezen, maar dat heeft zijn aparte waterpartij. De oevers van de sprengen zijn vrij steil en hebben o.a. een interessant plantendek van bladmossen en levermossen.

Er is bosch en er is heide. Het bosch is vooral loofhout en reeds de Wodanseiken alleen roepen u toe, dat wij hier te doen hebben met eikenwoud, eiken-berkenwoud.

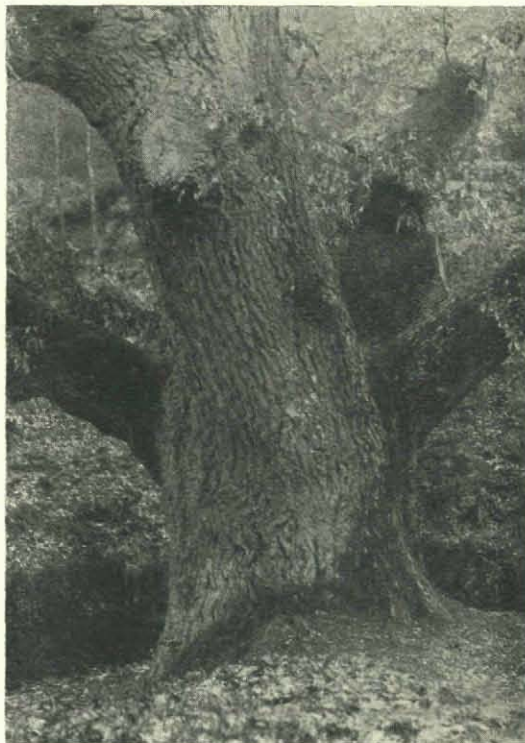

Foto Jan P. Strijbos.

Fig. 4. Wodan-eik. Wolfheze.

De dikste Wodanseik zegt u ook heel duidelijk, dat eiken het op de Veluwe tot groote welvaart en hoogen gezonden leeftijd kunnen brengen. Ik kan dat niet dikwijls genoeg zeggen en heb u in dit opzicht ook al eens gewezen op de prachtige eiken op Rhederoord bij ons boswachtershuis Maupertuis.

Die slaan de Wodanseiken vermoedelijk wel met hun aantal meters kubiek en stellig door hun prachtigen, rechten stamvorm. Daarentegen vindt men de Wodanseiken met hun gewrongenheid meer romantisch. Laat ik u meteen zeggen, dat op Wolfheze ook mooie, gave hoogstammige eiken staan. Er is meer loofhout dan naaldhout en dat is heel prettig. Ik denk maar voortdurend aan het mooie, rijke Veluwsche eikenbosch, ruim en uitgestrekt en zoo rijk mogelijk, dat de gezamenlijke landschapsbeschermers zullen stichten.

Wat nu de uitgestrektheid betreft, daarvoor hebben we hier ook een goede kans. Oostelijk van Wolfheze ligt namelijk het landgoed Bilderberg, zoowat even groot als het perceel onzer begeerte en met dezelfde algemeene gesteldheid, maar nog zonder sprengen. Het is eigendom van de gemeente Renkum, die het als natuurruimte wenscht te behouden. Wanneer we ons nu met de gemeente goed verstaan (en daar mankeert niets aan) dan kunnen we daar samen iets groots tot stand brengen.

Zoo iets als ons groot Natuurreservaat tusschen Velp en Dieren, den IJssel en Terlet kunnen we hier Westelijk van Arnhem niet meer formeeren. Maar veel is hier toch al behouden. De Gemeente Renkum zelf bezit nog den Hemelschen Berg en de Valckenierbosschen en het Geldersch Landschap de Duno, Mariëndaal, Warnsborn en Vijverberg. Het is niet meer dan billijk, dat, waar Geldersch Landschap en Gemeente Renkum zich zoo groote inspanning en zulke groote offers hebben getroost de Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten het hare er toe bijdraagt, om ook aan dezen kant van den Veluwezoom groote natuurruimten te behouden, die van ouds aan heel Nederland vreugde hebben geschonken.

In haar circulaire herinnert de Vereeniging er dan ook aan, dat Wolfheze groote beteekenis heeft in de beschavingsgeschiedenis van Nederland, en dat onze romantische landschapschilders heerlijk getuigd hebben van de schoonheid van deze streek.

Nu heb ik nog met geen woord gerept van het historisch verleden van Hoog Wolfheze, van burcht en kerk en dorp, die hier nog betrekkelijk kort geleden stonden en hoe de „natuur” hier haar rechten heeft hernomen. De grondgesteldheid van heden vertoont daaraan nog leerzame herinnering, ook aan Wodan's dagen. Misschien dat bekwaamer pen dan de mijne hierover binnenkort aan het werk wordt gesteld.

Maar eerst Wolfheze koopen. Het gaat net als met Fochteloo: alleen giften en rentelooze voorschotten, en vooral ook leden werven voor de Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten, secretariaat Heerengracht 540 Amsterdam. Postgiro 32391.

JAC. P. THIJSSE.

